

Per O. Aamodt

Studemobilitet til og fra Universitetet i Oslo

NIFU skriftserie nr. 10/2002

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

Studiegjennomføring, studiefravall og studiemobilitet er et område som NIFU forsøker å overvåke og analysere. I 2001 laget vi to rapporter om dette temaet: ”Studiegjennomføring og studiefravall, en statistisk oversikt” NIFU skriftserie 14/2001 og ”Studiemobilitet i norsk høyere utdanning”, NIFU rapport 9/2001. Begge disse rapportene var finansiert fra Utdannings- og forskningsdepartementet, og hadde som siktemål å foreta analyser på nasjonalt nivå. Begge disse rapportene var basert på data fra Statistisk sentralbyrå.

Den foreliggende rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Universitetet i Oslo, som ønsket en enkel kartlegging og analyse over mobiliteten til og fra denne institusjonen.

Rapporten er utarbeidet av Per O. Aamodt. Sverre Try har gitt nyttige kommentarer til rapporten.

Oslo, april 2002

Petter Aasen
Direktør

Liv Anne Støren
Seksjonsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
1.1 Bakgrunn	9
1.2 Tidligere undersøkelser av studiemobilitet	10
1.3 Datamateriale.....	10
1.4 Problemstillinger	11
2 Resultater	13
2.1 Tilgang til og avgang fra Universitetet i Oslo	13
2.2 Nærmere om overganger fra høyskoler	17
2.3 Studiemobilitet i ulike studier	18
2.4 Hvor kom de fra, og hvor gikk de?	20
2.5 Faktorer som påvirker overgang til andre læresteder eller avbrudd.....	21
3 Oppsummering og diskusjon.....	25
Referanser	28

Sammendrag

I tidligere studier av studiegjennomføring, studiefrafall og studiemobilitet har NIFU foretatt analyser som dekker alle lærestedene i Norge (Aamodt 2001, Roedelé og Aamodt 2001). I denne rapporten har vi fokusert på bevegelsen av studenter til og fra Universitetet i Oslo. Vi har først beskrevet hvilket utvekslingsforhold Universitetet i Oslo har med andre universiteter og med høyskoler, og også tatt med i bildet studenter som forlater Universitetet for godt eller midlertidig, og studenter som vender tilbake etter et opphold. Vi har også forsøkt å beskrive ulike former for mobilitet, og reist spørsmål om Universitetet spesielt mottar studenter som har fullført en utdanning ved et annet lærested, spesielt ved en høyskole. Undersøkelsen bygger på statistisk materiale fra Statistisk sentralbyrå, og tar for seg to begynnerkull av studenter fra 1994 og 1997.

Et hovedmønster er at det skjer en betydelig avskalling av studenter fra Universitetet i Oslo i løpet av den aller første perioden i studiet, det vil si enten i løpet av det første studieåret, eller i overgangen fra det første til det andre studieåret. Av de studentene som begynte høsten 1994 eller 1997, er det bare i overkant av halvparten som fortsetter i studiene neste høstsemester. Mer enn en av fire studenter er ikke i høyere utdanning, mens resten, om lag hver sjette student har byttet lærested til et annet universitet eller en høyskole. Det er større overgang til andre høyskoler enn til et annet universitet. Universitetet i Oslo mottar også en del studenter som begynte ved et annet lærested i 1994 eller 1997, men dette er langt færre enn de som går fra Universitetet i Oslo. Over halvparten av de studentene som byttet til en høyskole eller avbrøt, hadde ikke fullført forberedende prøver.

Etter den betydelige avskallingen fra første til andre studieår, er stabiliteten blant de gjenværende studentene økende etter hvert som vi kan følge dem opp gjennom studieløpet. Imidlertid har Universitetet i Oslo et negativt bytteforhold både med andre universiteter og høyskoler stort sett i samtlige overganger etter det første studieåret. Men en betydelig andel av studentene som går ut av høyere utdanning, kommer tilbake. Bevegelsene ut av høyere utdanning og tilbake igjen har betydelig større omfang enn mobiliteten mellom Universitetet i Oslo og andre læresteder.

Allerede etter første studieår mottar Universitetet en del studenter som har fullført forberedende prøver ved en høyskole. Derimot utgjør antallet som fullfører en høyskolekandidatutdanning for så å studere videre ved Universitetet i Oslo et svært begrenset antall, i det minste i løpet av den tidsperioden vi kan følge dem.

Våre data gir ikke muligheter for få studentenes egne begrunnelser for å bytte studiested. Våre analyser tyder på at en del av studiemobiliteten kan skyldes det norske gradssystemet og de fleksible mulighetene til å få godkjent fag fra ett lærested ved et annet. Men minst like viktig er sammensetningen av studietilbudene i åpne og lukkede studier, og dessuten hvilke alternativer ungdom har på arbeidsmarkedet. Så lenge universitetenes forberedende

prøver er åpne, og derfor trekker til seg studenter som enten ikke er tatt opp til noe videre studium eller som registrerer seg som student enten for å sikre seg eller i mangel av andre alternativer, er det ikke så underlig at vi finner et mønster med sterk avskalling i en tidlig fase av studiene.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Den norske utdanningspolitikken har helt siden Ottosenkomiteens innstillinger på slutten av 1960-tallet hatt som mål å bygge ned barrierene for at studenter skal kunne bevege seg mellom studier og læresteder uten vesentlig tap av tid. Over tid er det blitt utviklet godkjenningsordninger der fag tatt ved en institusjon skal kunne bli godkjent som en del av studiet ved en annen institusjon. I første omgang skjedde det ved at universitetene godkjente stadig flere høgskolestudier som deler av sine cand.mag.-grader. Senere fikk vi etablert de regionale cand.mag.-gradene som kan tildeles av høgskolene. Langt på vei har det norske systemet utviklet seg i retning av et "tid-for-tid" prinsipp, der det gjøres liten forskjell mellom akademiske og yrkesrettede studier med hensyn på innpassningen i gradene. I internasjonal sammenheng har dermed det norske systemet utviklet seg til å bli et av de mest fleksible i denne sammenhengen, og med dette har systemet fått flere likhetspunkter med det vi finner i USA.

Et utdanningssystem beskrives til vanlig gjennom dets formelle oppbygging av institusjoner og grader, og de ordningene som finnes for å kunne bevege seg mellom de ulike delene av systemet gjennom godkjenning av tidligere utdanning. Men samtidig kan dette systemet i praksis fungere annerledes gjennom de valg studentene gjør. Studentene "stemmer med føttene", og former på denne måten systemet. Dersom for eksempel ingen eller svært få studenter utnytter de fleksible overgangs- og godkjenningsordningene, fungerer systemet i realiteten som atskilte delsystemer med få kontaktpunkter imellom. Dersom systemet utnyttes av studentene på andre måter enn det som opprinnelig ble forutsatt, fortøner også systemet seg reelt sett annerledes enn forutsatt. Derfor er det viktig å undersøke studiemobiliteten for å forsøke å avdekke eventuelle avvik mellom idealer og realiteter.

Det finnes imidlertid også en annen begrunnelse for å studere mobilitet mellom lærestedene. I stigende grad betraktes studenter som en kunde eller forbruker i utdanningssystemet. Dette henger blant annet også sammen med at finansieringen av lærestedene i økende grad gjøres avhengig av at studentene kommer til lærestedet og ønsker å være der. På denne måten blir lærestedene nødt til å ta studentenes behov og ønsker mer på alvor, noe som igjen er ment som et kvalitetsfremmende tiltak. Tidligere ble studentenes vurderinger først og fremst innhentet som korrektiv for de enkelte studietilbudene og enkeltlærere. Nå vil vi sannsynligvis i økende grad utnytte studentenes vurderinger til å sammenlikne læresteder, jf. Stud.mag.-undersøkelsen (Wiers-Jenssen og Aamodt 2002). I denne sammenhengen kan dermed undersøkelser av studentenes mobilitet betraktes i en slik tilnærmet markedssammenheng, selv om de dataene vi har til rådighet i denne undersøkelsen ikke inneholder noen informasjon om *hvorfor* studenter forlater eller kommer til Universitetet i Oslo.

1.2 Tidligere undersøkelser av studiemobilitet

Dette notatet tar utgangspunkt i to rapporter der studiemobilitet er tema (Roedelé og Aamodt 2001, Aamodt 2001), og fokuserer spesielt på mobiliteten til og fra Universitetet i Oslo. Hovedinntrykket fra disse rapportene er at norske studenter har et tilsynelatende ganske uryddig studiemønster, og at det særlig i overgangen fra første til andre studiar er mange studenter som enten forlater høyere utdanning midlertidig eller endelig, eller som skifter til et annet lærested. Avbrudd og mobilitet ser ut til å være klart størst blant studentene som begynte ved et universitet. Fra første til andre studieår gikk nesten hver fjerde universitetsstudent ut av høyere utdanning, og 10 prosent byttet til en høyskole. Til sammenlikning var det 17 prosent av høyskolestudentene som ble borte, og 6 prosent som skiftet til et universitet (Aamodt 2001).

Går vi inn på også å analysere mobilitet mellom enkeltinstitusjoner, finner vi at av alle som var til stede i overgangen fra det ene studieåret til det andre var det 1800 eller 18 prosent som skiftet lærested i den første omgangen fra 1994 til 1995. Videre utover i studieløpet synker mobiliteten både absolutt og relativt (Roedelé og Aamodt 2001).

Slik det norske utdanningssystemet er oppbygd, skulle man anta at det foregår en mobilitet fra høyskoler til universiteter, men resultatene viser at mønsteret er omvendt. Av de studentene som begynte ved Universitetet i Oslo høsten 1994 var det bare 56 prosent som fortsatt var student der høsten etter. Det var 7 prosent som hadde skiftet til et annet universitet, 10 prosent hadde byttet til en høyskole, og 27 prosent var ikke i høyere utdanning. Mønsteret er omtrent det samme for universitetene i Bergen og Tromsø, mens andelen stabile var betydelig høyere ved NTNU, 70 prosent.

1.3 Datamateriale

Datamaterialet som dette notatet bygger på er innhentet spesielt fra Statistisk sentralbyrå, og er satt sammen ved kopling av flere årganger utdanningsstatistikk. Utgangspunktet for disse datakoplingene er alle som har fullført en videregående utdanning på klassetrinn 12 våren 1994 eller våren 1997. Analysene er basert på de studentene som begynte i høyere utdanning samme høst, dvs. 1994 eller 1997. Grunnlaget for statistikken er basert på utdanningsinstitusjonenes egne registre. Grunnlaget for å bli registrert som student kan dermed variere noe. Ved universitetene blir man registrert som student gjennom betaling av semesteravgift. For en nærmere beskrivelse av data, se Aamodt (2001).

De fleste analysene i dette notatet vil ta utgangspunkt i det kullet som begynte høsten 1994 fordi det er dette vi kan følge opp over flest år, men vi vil også se på 1997-kullet i noen av analysene. Totalt begynte 13.155 studenter fra videregående kullet våren 1994 i høyere utdanning høsten 1994. Av disse begynte 2713 ved Universitetet i Oslo, 3187 ved andre universiteter eller vitenskapelige høyskoler, og 7255 ved en høyskole (offentlig eller

privat). Det er hele tida denne gruppen vi følger, ikke alle de øvrige studentene som enten har vært der før 1994 eller kommet til som ny student seinere.

Høsten 1997 var det i alt 10966 nye studenter som hadde fullført videregående opplæring samme vår. Av disse begynte 2150 ved Universitetet i Oslo, 2606 ved andre universiteter og 6210 ved en høgskole.

I rapporten om studiemobilitet i høyere utdanning er de fleste analysene begrenset til bare overganger mellom læresteder, ikke overganger ut og inn igjen i høyere utdanning. I denne analysen, som blir enklere fordi den fokuserer på ett enkelt lærested, velger vi også å inkludere disse studentbevegelsene. I neste kapittel vil vi først (avsnitt 2.1) forsøke å framstille et "regnskap" for Universitetet i Oslo over studenter som kommer eller går for perioden fra 1994 til 1998 for det første kullet, og også fra 1997 til 1998 for det andre kullet. I avsnitt 2.2 vil vi se nærmere på overgangene til Universitetet i Oslo fra høgskolene, og spesielt vil vi reise spørsmål om hvor mange som kommer til Universitetet i Oslo etter å ha fullført en kandidatutdanning ved en høgskole. I avsnitt 2.3 vil vi se på mobiliteten blant studenter som begynte i ulike studier, og i avsnitt 2.4 vil vi gå litt mer detaljert til verks og se på hvilke andre universiteter som Universitetet i Oslo avga eller mottok studenter fra, og tilsvarende når det gjelder høgskolefylker. I avsnitt 2.5 vil vi se på ulike faktorer som påvirker sannsynligheten for mobilitet fra Universitetet i Oslo. Til slutt vil vi i kapittel 3 foreta en kortfattet oppsummering og drøfting av resultatene.

1.4 Problemstillinger

Først vil vi forsøke å systematisere de ulike typene faktorer bak mobiliteten. Mobilitet blant studentene kan henge sammen med strukturelle forhold, dvs. gradssystem og opptakssystem, institusjonelle forhold, eller individuell faktorer. De faktorene vi omtaler nedenfor behøver ikke bare styre mobilitet mellom læresteder, de kan også være med på å forklare mobilitet ut av høyere utdanning fra det ene studieåret til det neste.

Strukturelle faktorer

1. Mobilitet i det norske utdanningssystemet kan henge sammen med måten gradsystemet er bygd opp på, og ved de etter hvert omfattende ordningen for godkjenning. Studenter kan få godkjent studier eller deler av studiene fra en høgskole som del av en grad tildelt av et universitet, eller begynne i et hovedfagsstudium etter fullført lavere grad tildelt av annet universitet eller en statlig høgskole. Denne typen mobilitet vil avtegne som overgang fra andre institusjoner, spesielt fra statlige høgskoler til Universitetet i Oslo.
2. Mobilitet kan også påvirkes av søkeres opptakssjanser: dersom det er stor konkurranse om studieplassene vil en del studenter begynne i studier eller ved læresteder som ikke var deres høyeste prioritet, for så seinere forsøke å bytte studiested. Spesielt siden forberedende prøver er åpent, vil en rekke studenter forsøke å komme inn ved et annet neste studieår, eller de venter på opptak til et

fakultet ved Universitetet i Oslo. Denne typen mobilitet vil vise seg gjennom avgang fra Universitetet i Oslo til enten andre institusjoner eller ut av høyere utdanning, men samtidig kan Universitetet i Oslo også motta studenter som har tatt forberedende prøver ved et annet lærested.

3. Studiemobilitet kan skyldes forhold utenom høyere utdanning, for eksempel kan en anta at arbeidsmarkedet har betydning. Et dårlig arbeidsmarked kan føre ungdom inn i høyere utdanning som primært ønsker å ha en jobb. Disse studentene kan forventes å være relativt ustabile, både fordi i utgangspunktet er lite motivert for å studere, og fordi de vil falle fra så snart det byr deg en mulighet på arbeidsmarkedet. Spesielt i perioder med et godt arbeidsmarked kan vi forvente at denne typen frafall er vanlig.

Institusjonelle faktorer

1. Studenter kan ønske seg å skifte lærested fordi de antar at et annet lærested har bedre kvalitet i studiene. Dette vil i så fall være et uttrykk for en form for utdanningsmarked, der kundenes (studentenes) tilfredshet med lærestedet styrer mobilitetsstrømmene
2. Skifte av studium kan også skyldes at man vil skifte til et annet studium som ikke tilbys ved det institusjonene de begynte ved. Vi kan da hovedsakelig forvente en bevegelse i retning av de lærestedene som tilbyr størst faglig bredde, og ikke minst som har tilbud på høyere nivå
3. Lærestedets lokalisering kan være styrende, og at studenten av en eller annen grunn ønsker å flytte til et studiested lokalisert en annet sted

Individuelle faktorer

1. Studenten kan finne ut at forkunnskapene ikke strekker til i det studiet eller lærestedet han eller hun begynte, og ønsker derfor å bevege seg til en annen institusjon som antas å stille andre typer krav
2. Studenter kan ha gjort feilvalg med hensyn på studium og må skifte lærested for å kunne begynne ved det studiet de ønsker å skifte til
3. Studenter kan mangle motivasjon for studiene, enten ved svak eller usikker motivasjon allerede ved studiestart, eller mister motivasjon etter en tids studium

I en tidligere analyse av studiemobilitet (Roedelé og Aamodt 2001) brukte vi begrepene *avbrudd*, *studentovergang* og *ren studiemobilitet*. *Avbrudd* innebærer at studenten skifter lærested og studium uten at det første studiet er fullført. *Studentovergang* betegner skifte av lærested og studium, og der det første studiet er fullført, mens *ren studiemobilitet* betegner at en student fortsetter i samme studium ved et nytt lærested. Disse begrepene var hensiktsmessige å anvende i analyser som omfattet alle læresteder. Når vi i dette notatet avgrensner oss til å se på bevegelsene ut av og inn til Universitetet i Oslo, har vi valgt en annen måte å systematisere mønstrene på.

2 Resultater

2.1 Tilgang til og avgang fra Universitetet i Oslo

I dette første avsnittet vil vi beskrive et ”regnskap” over studenter som kommer til og som forlater Universitetet i Oslo. Hovedsakelig vil vi fokusere på kullet som begynte i 1994, men for den første overgangen vil vi også sammenlikne med 1997-kullet for å se om det har skjedd noen endringer i mønsteret. For den første overgangen vil vi dessuten se om de som forlater Universitetet i Oslo til fordel for andre læresteder eller avbryter studiene har fullført forberedende prøver.

Tabell 1: Overgang 1: 1994-95 og 1997-98

	1994-95		1997-98	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
Nye studenter ved UiO høst 1994/97	2713	100	2150	100
Avgang 1994 – 1995/1997-98				
Til annet universitet eller vitenskapelig høgskole	184	6,8	167	7,8
Til høgskole:	268	9,9	271	12,6
Ikke i høyere utdanning:	743	27,4	549	25,5
Fortsetter:	1518	56,0	1163	54,1
Stabile studenter:	1518	84,4	1163	88,4
Tilgang 1994-1995/1997-98				
Fra annet universitet:	109	6,1	48	3,7
Fra høgskole	171	9,5	104	7,9
Totalt antall studenter høst 1995/1998	1798	100	1315	100

Vi ser at avgangen av nye studenter fra Universitetet i Oslo i perioden fra første semester til det tredje, dvs. høsten etter er betydelig. Vi vil imidlertid ikke bruket begrepet ”frafall” om disse, dels fordi mange av dem kommer tilbake seinere, og dels fordi mange av dem faktisk har fullført et fag, som oftest Examen philosophicum. Bare litt over halvparten av de opprinnelige nye studentene høsten 1994 var fortsatt student høsten 1995. En stor andel av de som forlot Universitetet i Oslo ble borte allerede etter det første semesteret.

Overgangen til andre læresteder er lav sammenliknet med antallet som ikke er i høyere utdanning. Over en firedel er utenfor høyere utdanning, men vi har ingen opplysninger om deres aktivitet, og vet derfor ikke om de er i jobb, i annen utdanning, studerer i utlandet eller annet.

Overgangen til en høgskole er større enn overgangen til et annet universitet eller vitenskapelig høgskole, ca 10 mot 7 prosent. Dette er i tråd med det generelle mønsteret som er påvist tidligere (Aamodt 2001).

Universitetet mottar også en del studenter i løpet av det første året. Det er 109 studenter som kommer fra andre universiteter, mens 171 kom fra en høgskole. Her må det tas i

betraktning at antallet nye studenter høsten 1994 var langt høyere ved høgskolene enn ved universitetene. Dette tar vi i denne sammenhengen ikke med i betraktning, all den tid det er bevegelsene til og fra Universitetet i Oslo som står i fokus.

Universitetet i Oslo har et "negativt" bytteforhold både med andre universiteter og med høgskoler, dvs. at universitetet avgir flere studenter enn det mottar i løpet av det første studieåret.

I utgangspunktet skulle man kanskje ikke forvente særlig store endringer mellom to kull som ligger så nær hverandre i tid som 1994-kullet og 1997-kullet. Den største endringen er i antall begynnerstudenter, som er redusert med 20 prosent. De relative endringene er mindre, men likevel interessante. Andelen studenter som fortsetter ved Universitetet i Oslo er redusert noe. Avgangen til høgskoler har økt ganske mye, og det er også en litt høyere andel som går til en annen universitetsinstitusjon. Derimot er andelen som går ut av høyere utdanning redusert. Det negative bytteforholdet med andre universiteter og høgskoler forsterkes fra 1994-kullet, og Universitetet i Oslo mottar betydelig færre studenter fra andre institusjoner i 1997.

Tabell 2: Nye studenter ved Universitetet i Oslo høsten 1994 og 1997 etter studiested året etter og fullført utdanning foregående studieår. Prosent

	1994-kullet		1997-kullet	
	Fullført ex.phil.	Fullført annet fag	Fullført ex.phil.	Fullført annet fag
Fortsetter ved UiO	63	7	79	2
Overgang til annet universitet	60	2	72	-
Overgang til høgskole	41	2	49	1
Ikke i høyere utdanning	43	3	40	2
I alt	55	6	65	2

Vi nevnte at mange av studentene som forlot Universitetet i Oslo hadde fullført forberedende prøver eller et annet fag før de ble borte. I 1994-kullet var det i alt 55 prosent av studentene ved Universitetet i Oslo som fullførte Examen Philosophicum det første studieåret, og i tillegg var det 6 prosent som hadde fullført et annet fag. Andelen med ex.phil. var omtrent den samme blant de som fortsatte ved Universitetet i Oslo og de som skiftet til et annet universitet, og om lag 20 prosentenheter lavere blant de som skiftet til en høgskole eller gikk ut av høyere utdanning. I alt var det bare 6 prosent som hadde fullført et annet fag, denne andelen var klart høyest blant de som fortsatte.

For 1997-kullet hadde andelen som fullførte ex.phil. i alt økt til 65 prosent, og samtidig hadde forskjellene økt mellom studenter med ulik destinasjon i 1998. Av de som fortsatte ved UiO var nå andelen med fullført ex.phil. økt til 79 prosent, og blant de som gikk til et annet universitet var andelen 73 prosent. Andelen med fullført ex.phil. hadde økt fra 41 til 49 prosent blant de som beveget seg til en høgskole, mens den hadde sunket fra 43 til 40 prosent blant de som gikk ut av høyere utdanning. I dette kullet var det nesten ingen som hadde fullført noe annet fag.

Endringene mellom de to kullene er bemerkelsesverdig store. At andelen som fullfører exp.hil. øker så mye er i og for seg interessant, men faller egentlig utenfor vår problemstilling. Men det er ut til å ha blitt en mye klarere sammenheng mellom fullføring av ex.phil. og om man fortsetter i universitetsutdanning eller ikke. For å tolke disse resultatene bør en minne om at grunnlaget for statistikken over nye studenter bare er innbetaling av semesteravgift. En del av de nye studentene kan derfor være relativt fiktive, og kan ha oppholdt seg ved universitetet i bare en del av det første semesteret eller ikke i det hele tatt. En tidligere undersøkelse blant studenter ved ex.phil. (Berg 1995) viser at en stor andel ikke melder seg opp til eksamen, noe som indikerer at de bare har vært aktive en liten del av semesteret. Resultatene i tabell 2 kan derfor i noen grad skyldes at det var lavere andel av de som betalte semesteravgift som ikke var reelle studenter i 1997 enn i 1994.

Tabell 3: Overgang 2: 1995-96

	Antall	Prosent
Ved UiO høst 1995:	1798	100
Avgang 1995 – 1996:		
Til annet universitet eller vitenskapelig høgskole	72	4,0
Til høgskole:	166	9,2
Ikke i høyere utdanning:	283	15,7
Fortsetter:	1277	71,0
Stabile studenter:	1277	74,3
Tilgang 1995-1996:		
Fra annet universitet:	89	5,2
Fra høgskole	79	4,6
Ikke student høsten 1995:	272	15,8
(Av disse opprinnelig begynt ved UiO H94	(205)	-
Totalt antall studenter høst 1996	1717	100

I overgang 2 fra høsten 1995 til høsten 1996 ser vi et temmelig annerledes mønster enn i den første overgangen. For det første er nå andelen stabile studenter betydelig høyere. Av de 1798 studentene som fortsatte fra 1994 til 1995 er det 1277, eller 71 prosent som fortsetter videre til 1996. Dette betyr at det særlig er i det første året etter studiestart at avgangen og overgangen til andre læresteder er stor. De som ”overlever” dette første året har relativt mye større sjanse for å fortsette videre, selv om en heller ikke her skal undervurdere avgangen. Det er særlig antall studenter som går ut av høyere utdanning eller til et annet universitet som avtar, disse overgangene er nesten tre ganger høyere i fra 1994 til 1995 enn fra 1995 til 1996. Antall studenter som går over til en høgskole avtar betydelig mindre, fra 268 til 166.

Vi ser nå ellers at Universitetet i Oslo mottar litt flere studenter fra andre universiteter enn det avgir, og at det er tilnærmet balanse mellom antallet som går ut av høyere utdanning og antallet som vender tilbake. Av de 272 som kom tilbake etter et opphold utenfor høyere utdanning (det var 743 som gikk ut mellom 1994 og 1995), hadde storparten (205) opprinnelig startet studiene ved Universitetet i Oslo.

Tabell 4: Overgang 3: 1996-97

	Antall	Prosent
Ved UiO høst 1996:	1717	100
Avgang 1996 – 1997:		
Til annet universitet eller vitenskapelig høgskole	65	3,8
Til høgskole:	149	8,7
Ikke i høyere utdanning:	225	13,1
Fortsetter:	1278	74,4
Stabile studenter:	1278	80,1
Tilgang 1996-1997:		
Fra annet universitet:	54	3,4
Fra høgskole	116	7,3
Ikke student høsten 1996:	148	9,3
(Av disse opprinnelig begynt ved UiO H94	(108)	
Totalt antall studenter høst 1997	1596	100

I denne overgangen endrer mønsteret seg ikke så mye i forhold til det vi fra 1995 til 1996. Andelen stabile øker fra 71 til 74 prosent, og Universitetet i Oslo mister litt færre både til andre universiteter, høgskoler og ut av høyere utdanning. Men det er fortsatt et negativt bytteforhold. Siden det her i denne overgangen er gått tre hele studieår siden dette kullet studenter begynte i høyere utdanning har mange av høgskolestudentene fullført sitt studium, og en kunne ha forventet en større overgang derfra til Universitetet i Oslo. Økningen er imidlertid moderat, fra 79 til 116, og fortsatt er det altså flere studenter som forlater Universitetet i Oslo til fordel for en høgskole enn omvendt.

Tabell 5: Overgang 4: 1997-98

	Antall	Prosent
Ved UiO høst 1997:	1596	100
Avgang 1997 – 1998:		
Til annet universitet eller vitenskapelig høgskole	24	1,5
Til høgskole:	96	6,0
Ikke i høyere utdanning:	242	15,2
Fortsetter:	1234	77,3
Stabile studenter:	1234	81,4
Tilgang 1997-1998:		
Fra annet universitet:	66	4,4
Fra høgskole	69	4,6
Ikke student høsten 1997:	146	9,6
(Av disse opprinnelig begynt ved UiO H94	(89)	
Totalt antall studenter høst 1998	1515	100

I denne siste overgangen som kan observeres skjer det relativt små endringer i forhold til tidligere, og bevegelsene til og fra andre typer læresteder er nå temmelig liten. Vi ser at andelen som forlater Universitetet i Oslo og går ut av høyere utdanning øker litt igjen, av disse er det noen som har fullført en lavere grad. (kan tallfestes).

Ser vi alle overgangene i sammenheng, framgår det tydelig at etter en ganske stor ”avskalling” etter første studieår, øker andelen stabile studenter jevnt og trutt. Utskiftingen

av studenter med andre læresteder eller ut av høyere utdanning og tilbake avtar, men forholdet mellom de ulike strømmene er relativt stabile. Og nesten uten unntak er det flere som forlater Universitetet i Oslo til fordel for andre universiteter, høyskoler eller ute av høyere utdanning enn det universitetet mottar.

2.2 Nærmere om overganger fra høyskoler

Den norske gradsstrukturen er bygd opp slik at det skal være mulig å bygge på fullførte høyskolestudier med videre studier ved universitetene. Det overgangsmønsteret som framkommer viser imidlertid at systemet benyttes av studentene til helt andre former for mobilitet, og at universitetene (ikke bare Universitetet i Oslo) avgir flere studenter til høyskolene enn de mottar. I rapporten om studiemobilitet (Roedelé og Aamodt 2001) viser at studiemobiliteten endrer karakter fra overgang til overgang, og spesielt i overgangen etter det tredje studieåret er det en sterkere tendens til at studenter skifter lærested etter å ha fullført et treårig høyskolestudium. Dette er imidlertid resultater som framkommer ved å analysere de temmelig få studentene som skifter lærested. Vi vil derfor se nærmere på overgangene fra høyskolene til Universitetet i Oslo for å finne ut om studentene hadde fullført noe studium ved høyskolen eller ikke. Vi presiserer at det fortsatt er de som fullførte videregående opplæring 1994 og 1997 som omfattes av analysene.

Tabell 6: *Studenter med overgang fra høyskole til Universitetet i Oslo i første studieovergang (1994-1995 og 1997-1998) som hadde fullført en utdanning i foregående studieår*

	1994-kullet	1997-kullet
Examen philosophicum	61	39
Enkeltfag, humaniora	20	17
Enkeltfag, samfunnsfag, økonomi	19	4
Enkeltfag, mat./nat.	9	-
Andre enkeltfag	-	2
Ettårsenhet, lærerutdanning	6	5
Fullført fag, i alt	115	69
Overgang fra høyskole til UiO, i alt	171	104

Av de i alt 171 studentene Universitetet i Oslo mottok fra høyskolene i overgangen etter det første studieåret for 1994-kullet, hadde 115 fullført ett eller annet fag fra høyskolen. Over halvparten av disse 155 hadde tatt forberedende prøver, mens de øvrige hadde fullført forskjellige grunnfag eller ettårsenheter. For 1997-kullet var antallet med fullført utdanning 69 av 104, dette gir nesten nøyaktig samme andel som for 1994-kullet. Også her hadde over halvparten tatt forberedende og ganske mange enkeltfag i humaniora, mens det nå var bare noen få med samfunnsfag og ingen med realfag.

Tabell 7: *Studenter med overgang fra høgskole til Universitetet i Oslo i andre, tredje og fjerde studieovergang som hadde fullført en utdanning foregående studieår*

	1995-1996	1996-1997	1997-1998
Enkeltfag	42	28	12
Høgskolekandidat	3	46	27
Fullført utdanning, i alt	45	74	39
Overgang fra høgskole til UiO i alt	79	116	69

Overgangen fra høgskole til Universitetet i Oslo synker kraftig fra den første til den andre overgangen (1995-1996), og antallet med en fullført utdanning går ned fra 115 til 45. Så stiger som ventet overgangen igjen etter det tredje studieåret da de fleste kandidatene med en treårig utdanning fullfører. Det er 74 av de 116 studentene som kom fra en høgskole hadde fullført en høyere utdanning. Av disse var det igjen 46 som hadde fullført en treårig høgskoleutdanning. Foruten de som kommer med en høgskolekandidatutdanning, er det noen som har fullført et årskurs eller et grunn- eller mellomfag, særlig i humanistiske fag ved en høgskole.

Vi har i tabellen ikke splittet dette opp på de ulike høgskolekandidatstudiene, men helsefag utgjør den største gruppen med 17 (12 av disse var sykepleiere), 10 kom fra ulike undervisningsfag, 9 med ingeniørutdanning og 7 med økonomisk-administrative fag. Det er med andre ord temmelig marginale antall som fortsetter ved universitetet i Oslo direkte etter et fullført høgskolestudium, men det kan tenkes at noen blir rekruttert etter noen år i arbeidslivet. Vi kan med vårt materiale bare se på det som ventet ett år, til høsten 1998, med å begynne, og da var det 23 kandidater med fullført høgskoleutdanning våren 1997 som begynte ved Universitetet i Oslo, av disse utgjorde ingeniør- og helsefag de største gruppene.

Når vi kommer fram til det fjerde studieovergangen fra 1997 til 1998, synker igjen antallet høgskolestudenter som begynner ved Universitetet i Oslo. I denne overgangen ville vi forvente å finne noen med fullført allmennlærerutdanning, samt noen som er blitt forsinket i sitt høgskolestudium. Antall med læreprøve blant de nye studentene høsten 1998 utgjør imidlertid bare 7 personer, like mange hadde fullført en økonomisk-administrativ utdanning.

2.3 Studiemobilitet i ulike studier

Et naturlig spørsmål er hvilke forskjeller vi finner i mobilitet mellom ulike studier. Vi vet fra før (Aamodt 2001) at frafallet fra studiene er størst i de løst organiserte studiene, og naturlig nok spesielt blant de studentene som har usikre eller begrensede studiemål som for eksempel bare å ta et enkelt fag eller forberedende prøver. Å analysere disse forskjellene er noe problematisk på grunn av måten opplysningene om studium er definert på, og dessuten siden denne definisjonen er endret fra 1994 til 1997. For 1994-kullet (til og med registreringene for 1996) er det endelig studiemål som er registrert, fra 1997 er det studiet

studentene faktisk befinner seg på. Uansett gir dette usikre data spesielt helt i starten av studiet, fordi svært mange studenter også etter den ”gamle” definisjonen er klassifisert på forberedende prøver. Ideelt sett burde en heller hatt informasjon om fakultetstilknytning, men heller ikke dette hadde gitt helt fullstendige opplysninger, fordi en rekke studenter i sitt første semester på forberedende ikke har fått studieplass ved et fakultet.

Opplysningene om studium er etter dette svakest i studentenes første semester. Derfor har vi laget en oversikt over mobiliteten både etter første studieår fra 1994 til 1995, og fra andre studieår, fra 1995 til 1996.

Tabell 8: Studiemobilitet etter studium høsten 1994

Studium	Fortsetter ved UiO	Annet universitet	Høgskole	Ikke i høyere utdanning	N = 100
Overgang fra 1994 til 1995					
Forberedende prøver	53	9	9	30	431
Enkeltfag	52	7	12	29	1667
Cand.mag.	62	6	6	26	247
Cand. scient.	78	8	2	12	49
Cand. philol.	64	5	5	26	42
Cand. Polit	71	3	3	23	31
Andre, høyere grad	75	5	7	14	222
Overgang fra 1995 til 1996					
Forberedende prøver	56	6	16	22	335
Enkeltfag	38	9	19	34	107
Cand.mag.	75	4	8	13	491
Cand. scient.	78	3	4	15	104
Cand. philol.	87	1	3	9	120
Cand. Polit	81	2	5	13	64
Andre, høyere grad	77	4	7	12	538

Totaltallene i høyre kolonne viser klart problemene med å klassifisere studentene etter studium, siden bare et fåtall studenter er registrert spesielt i de tre hovedfagsstudiene i 1994, og relativ få også i 1995. En må derfor ta sterke forbehold om resultatene for disse studiene er representative.

Andelen som fortsetter ved Universitetet i Oslo er lavest for de studentene som har begrensede studiemål, og for overgangen 1994 til 1995 også noe lavere for de som sikter mot en lavere enn en høyere grad. Når det gjelder overgang til annet universitet er forskjellene mellom studiene relativ små og viser ikke noe klart mønster, men med en litt høyere overgang for enkeltfag og forberedende. Dette siste gjelder også for overgang til høgskole, og ut av høyere utdanning for 1995 til 1996, men mindre klart for den første overgangen.

Sammenlikner vi de som sikter mot et studium på høyere grad, ser vi at mens Cand.philol. har lav stabilitet i den første overgangen, er stabiliteten høy i den andre. I den første overgangen er stabiliteten høyest i realfagene og øvrige fag, noe lavere i samfunnsfag og

lavest i humanistiske fag. I den andre overgangen har som nevnt humanistene stor stabilitet, mens det er små forskjeller mellom de øvrige studiene.

Som en foreløpig oppsummering kan vi si at mobilitetsmønsteret ikke viser noen klare forskjeller etter fag, men at det spiller en rolle hva slags endelig studiemål studenten har. Siden gruppen "andre, høyere grad" er sammensatt av ulike typer studier, der medisin og juss er de største, og som trolig også oppveier hverandre, vil vi i en senere analyse foreta en sammenlikning mellom "faste" og "løse" studier.

2.4 Hvor kom de fra, og hvor gikk de?

I dette avsnittet vil vi først se på hvilke av de andre universitetsinstitusjonene Universitetet i Oslo hovedsakelig utveksler studenter med. Dernest vil vi også se på utvekslingen med høgskolene, men her vil vi ikke ta for oss den enkelte institusjon, men se på i hvilke fylker høgskolene ligger i. Vi vil videre begrense oss til den første overgangen, det vil si mellom høst 1994 og høst 1995.

Tabell 9: *Mobilitet med andre universiteter*

Lærested	Avgitt til 1994 - 1995	Mottatt fra 1994 - 1995
Universitetet i Bergen	51	51
NTNU	73	41
Universitetet i Tromsø	18	10
Norges landbrukshøgskole	20	1
Norges handelshøyskole	13	-
Menighetsfakultetet	3	4
Andre læresteder	6	2
Totalt	184	109

Totalbildet er at det er et lite antall studenter som beveger seg mellom Universitetet i Oslo og hvert av de andre universitetene. Som forventet foregår det meste av studentutvekslingen med Universitetet i Bergen og NTNU. Universitetet i Oslo avgir nøyaktig like mange studenter til Universitetet i Bergen som det får tilbake mellom 1994 og 1995. Avgangen er størst til NTNU, her avgis 73, mens man får 41 tilbake. Avgangen er temmelig stor til Landbrukshøgskolen, mens få studenter beveger seg mellom Universitetet i Oslo og Universitetet i Tromsø.

Tabell 10: *Mobilitet med høyskoler etter skolefylke*

Skolefylke	Avgitt til 1994 - 1995	Mottatt fra 1994 – 1995
Østfold	29	15
Akershus	27	4
Oslo	97	21
Hedmark	17	2
Oppland	10	28
Buskerud	9	5
Vestfold	11	2
Telemark	16	23
Vest-Agder	15	37
Rogaland	6	8
Sogn og Fjordane	1	5
Møre og Romsdal	9	16
Sør-Trøndelag	12	3
Andre fylker	9	2
Totalt	268	171

En kunne kanskje anta at vi ville finne en viss balanse mellom de høyskolefylkene Universitetet i Oslo avgir studenter til og de fylkene de mottar studenter fra. Dette er ikke tilfelle. Det mest typiske trekket er at avgangen til Oslo og Akershus er langt større enn tilgangen, den er også større i forhold til Østfold, Hedmark, Vestfold, og Sør-Trøndelag. Tilgangen av studenter er betydelig større enn avgangen i forhold til Oppland, Telemark, Vest-Agder og Møre og Romsdal. Vi antar at dette mønsteret henger sammen med forskjeller i studietilbud ved de ulike høyskolene, og at spesielt tilgangen er størst fra de fylkene der det finnes et betydelig tilbud av universitetsfag. Tilgangen kan forventes å være størst fra disse fagene enn fra de typiske profesjonsstudiene. Avgangen følger derimot et mer forventet geografisk nærhetsmønster, og skyldes trolig at mange har tatt forberedende eller et grunnfag ved UiO mens de enten ventet på studie plass ved et profesjonsstudium (konkurransen om studie plassene var spesielt sterk i 1994), eller brukte et år for å bestemme seg.

2.5 Faktorer som påvirker overgang til andre læresteder eller avbrudd

Dersom vi ønsker å vite årsakene til at noen studenter forlater Universitetet i Oslo til fordel for et annet universitet eller høyskole, eller avbryter, har vi behov for betydelig mer informasjon enn det de statistiske dataene som vi har til rådighet, kan gi. Vi må anta at grunner for å forlate Universitetet i Oslo henger nært sammen med årsakene til at de begynte: hvor motiverte var de? Søkte de andre steder og ikke kom inn? Var de bare usikre og ville prøve å ta forberedende prøver i tilfelle de ville begynne et senere år? Eller skyldes mobilitet misnøye med studiestedet eller at man ikke klarte de faglige kravene? Eller var det andre muligheter som dukket opp, for eksempel jobb eller studier i utlandet? Våre data gir ikke muligheter til å besvare disse spørsmålene direkte, men en kan likevel finne noen enkle sammenhenger som gjør det mulig å trekke visse slutninger om hvorfor studenter forlater Universitetet i Oslo.

Vi har tidligere (Aamodt 2001) analysert hvilke faktorer som påvirker sannsynligheten for studenter til å fortsette i høyere utdanning ved å anvende logistisk regresjon. For de studentene som begynte ved universiteter fant vi at menn, studenter med lav sosial bakgrunn og lokalt rekrutterte studenter hadde større sannsynlighet for frafall. Videre var frafallet størst blant studenter som hadde annet opptaksgrunnlag enn allmennfag, og som forventet var frafallssannsynligheten betydelig større for studenter i løse enn i faste studier.

Vi vil nå foreta en noe mer kompleks analyse for begynnerstudenter ved Universitetet i Oslo 1994 og 1997, og der vi utfører en analyse av hva som påvirker sannsynligheten både for å skifte til et annet universitet, en høgskole, eller ikke være i høyere utdanning året etter. Ved å anvende multinomisk logistisk regresjon, og bruke de som fortsetter ved Universitetet i Oslo som referansekategori, vil analysere overgang til annet universitet, høgskole eller ut av høyere utdanning i forhold til å fortsette ved Universitetet i Oslo, og hvordan dette påvirkes av ulike faktorer.

Før vi presenterer analysen skal vi kort beskrive de forklaringsvariablene som inngår i analysen. Studietype er inndelt i løse og faste studier. Her er alle studier unntatt typiske profesjonsstudier som medisin, odontologi, juss og teologi definert som løse studier. På grunn av endringer i klassifiseringen av utdanning i Statistisk sentralbyrås statistikk, kan vi ikke bruke denne variabelen for 1997-materialet. Når det gjelder utdanningsbakgrunn fra videregående opplæring, har vi foretatt en inndeling i allmennfag eller yrkesfag. Bosted er delt inn i de studentene som kommer fra Oslo eller Akershus, og alle andre. Sosial bakgrunn er definert ut fra foreldrenes utdanningsnivå, og der ”høy” betyr at minst en av foreldrene har høyere utdanning, og lav at de ikke har det. Endelig har vi tatt med kjønn og om studentene har fullført forberedende prøver i studieåret 1994-95 eller 1997-98 eller ikke.

Når en skal tolke effektene av de ulike forklaringsfaktorene i den multinomiske logistiske analysen, er det viktig å ha for seg at de ikke sier noe om sannsynligheten isolert sett, men hele tida uttrykker hvorvidt sannsynligheten øker (positivt fortegn), eller reduseres (negativt fortegn), relativt til det å fortsette ved Universitetet i Oslo.

Tabell 11: *Multinomisk logistisk regresjon for sannsynligheten for mobilitet fra Universitetet i Oslo. 1994-kullet (studenter som fortsetter ved UiO = referansekategori)*

	Til annet universitet	Til høyskole	Ut av høyere utdanning
Konstant	-3,297***	-3,886***	-1,717***
Studietype (ref = fast)	,576*	,750***	,896***
Allmennfag/yrkesfag (ref. = allmenn)	-,173	,762***	,907***
Bosted (ref = Oslo/Akershus)	1,087***	,302**	-,431***
Sosial bakgrunn (ref = høy)	-,320*	,490***	,331***
Kjønn (ref = mann)	,099	,795***	-,316***
Fullført forberedende? (ref = ja)	,121	,837***	,682***
Antall observasjoner	2713		

*** Statistisk signifikant på 0,01-nivå. ** Statistisk signifikant på 0,05-nivå. * Statistisk signifikant på 0,10-nivå.

Et hovedinntrykk er at faktorene forklarer mer når det gjelder sjansen for enten å skifte til en høyskole eller avbryte, enn når det gjelder overgangen til et annet universitet. Dette er rimelig, siden skifte til et annet universitet betyr en mindre utdanningsmessig forandring og først og fremst et geografisk skifte. Derfor er også effekten av å ha bosted utenom Oslo eller Akershus sterk.

Dersom vi går gjennom effekten av de ulike variablene, ser vi at studenter ved løse studier har større mobilitet til en høyskole eller ut av høyere utdanning, men mindre klar effekt på mobilitet til et annet universitet. Studenter med yrkesfag har større sjanse for å skifte til høyskole eller avbryte, mens vi ikke finner noen effekt på sjansen for å skifte til annet universitet. Effekten av bosted er interessant. Studenter bosatt utenom Oslo/Akershus har større sjanse til å skifte til en annen utdanningsinstitusjon, spesielt til et universitet. At effekten er lavere for overgang til høyskole kan skyldes en viss overgang til høyskoler i Oslo eller Akershus av studenter bosatt her. Avbrudd er imidlertid klart hyppigere blant ungdom oppvokst i nærheten. Dette stemmer med tidligere funn, og kan forklares med at ungdom som har måttet flytte til Oslo for å studere har en høyere terskel og har tatt et mer bevisst valg for sitt studium, mens Oslo/Akershus-ungdom har mindre å tape på å prøve seg. Kjønn betyr ingenting for overgang til annet universitet, men kvinner har større tilbøyelighet til å bytte til en høyskole, mens menn har oftere avbrudd. Studenter som ikke har fullført forberedende skifter oftere til høyskole eller faller fra, mens det ikke betyr noe for overgang til annet universitet. Også dette er et rimelig funn.

Tabell 12: *Multinomisk logistisk regresjon for sannsynligheten for mobilitet fra Universitetet i Oslo. 1997-kullet (studenter som fortsetter ved UiO = referansekategori)*

	Til annet universitet	Til høgskole	Ut av høyere utdanning
Konstant	-2,826**	-2,225***	-,846*
Allmennfag/yrkesfag (ref. = allmenn)	,649	-,540	-,488
Bosted (ref = Oslo/Akershus)	,763***	,233	-,086
Sosial bakgrunn (ref = høy)	-,162	,502***	,021
Kjønn (ref = mann)	-,389**	,629***	-,101
Fullført forberedende? (ref = ja)	,341*	1,355***	1,717***
Antall observasjoner		2150	

*** Statistisk signifikant på 0,01-nivå. ** Statistisk signifikant på 0,05-nivå. * Statistisk signifikant på 0,10-nivå.

På samme måte som i våre analyser av frafall fra høyere utdanning, endrer bildet seg vesentlig fra 1994- til 1997-kullet. Først og fremst ser vi at våre uavhengige variable gjennomgående har mindre effekt, spesielt på frafallet.

Allmennfag eller yrkesfag har ingen effekt på noen av utfallene. Bosted betyr bare noe for å velge annet universitet, retningen er den samme som for 1994-kullet, bosatte utenom Oslo/Akershus skifter oftere til annet universitet. Det faktum at de som bor i regionen ikke lenger har noen overhyppighet i frafall kan bety at Universitetet i 1997 fikk færre studenter ”til oppbevaring” enn i 1994, da det var vanskeligere å komme inn og dessuten et vanskeligere arbeidsmarked. De med lavere sosial bakgrunn skifter oftere til høgskole, men sosial bakgrunn har ingen betydning verken for å skifte universitet eller å avbryte. Kvinner skifter mindre ofte til annet universitet, men oftere til en høgskole. Det er i motsetning til i 1994 ingen kjønnsmessig forskjell i frafall. Og de som ikke har fullført forberedende er langt mer mobile, spesielt til høgskoler eller ut, i mindre grad til annet universitet.

3 Oppsummering og diskusjon

Denne undersøkelse bekrefter at det er en stor grad av ustabilitet blant studentene i høyere utdanning, og spesielt blant universitetsstudentene de første årene av et studieløp. Det foregår bevegelser mellom institusjoner, og i enda større grad ut av høyere utdanning og tilbake. Vi har tidligere konkludert med at norske studenter har et uryddig studiemønster (Aamodt 2001). Mønsteret for Universitetet i Oslo er nokså likt det vi finner ved både Universitetet i Bergen og Universitetet i Tromsø, mens NTNU har større grad av stabilitet takket være sivilingeniørstudiet. Mobiliteten er særlig høy i løpet av eller etter det første studietåret. Bare noe over halvparten av de nye studentene i et høstsemester kan gjenfinnes som student ved Universitetet i Oslo høste etter. De fleste har forlatt høyere utdanning endelig eller midlertidig, og det er flere som bytter til en høgskole enn til et annet universitet.

Etter den betydelige avskallingen av studenter fra første til andre studieår øker andelen stabile studenter til om lag tre firedeler fra det ene året til det neste. Universitetet mottar dessuten en rekke studenter fra andre læresteder, men det er betydelig flere som kommer tilbake etter et opphold. En bør derfor ikke dramatisere den store avgangen av studenter i starten av studiet. Stort sett har Universitetet i Oslo et negativt bytteforhold både med andre universiteter og høgskoler, det vil si at institusjonen avgir flere studenter enn den mottar.

Ganske mange av de studentene som forlater Universitetet i Oslo mellom første og andre studieår har fullført forberedende prøver, men andelen som fullfører forberedende er likevel klart høyest blant de som fortsetter eller bytter til et annet universitet. Universitetet i Oslo mottar også ganske mange studenter som har fullført forberedende prøver eller et annet fag ved en høgskole, mens det er overraskende få som kommer til Universitetet etter en fullført høgskolekandidatstudium – i det minste uten noen års opphold.

Når det gjelder mobilitet i forhold til andre universiteter, finner vi at Universitetet i Oslo naturlig nok har det mest omfattende bytteforholdet til Universitetet i Bergen og NTNU. Avgangen til høgskoler er størst til høgskoler i geografisk nærhet, mens mottaket av studenter ikke følger et slikt geografisk mønster, men avspeiler forskjeller i studietilbud ved høgskolene. Mottaket av studenter er størst fra høgskoler som har et stort tilbud av ettårskurs eller forberedende prøver.

Vi har også foretatt en multivariat analyse av faktorer som påvirker mobiliteten fra Universitetet i Oslo både for 1994- og 1997-kullet. Vi vil drøfte disse resultatene nærmere i sammenheng med de mobilitetstypene vi skisserte innledningsvis.

Siden våre data er basert på offisiell statistikk, og derfor ikke inneholder studentenes egne vurderinger og forklaringer, slik vi hadde hatt det i en spørreskjemaundersøkelse, kan vi

bare delvis slutte oss til hvilke faktorer som forklarer det mobilitetsmønsteret som vi observerer. Noen fullstendig forklaring kan vi ikke gi, men vi vil likevel omtale ulike forklaringsmuligheter og så reise spørsmål eller antyde hva som er de mest sannsynlige årsakene bak det observerte mobilitetsmønsteret.

Mye av mobiliteten ser ut til å ha sammenheng med strukturelle forhold, og spesielt styrer det norske gradssystemet og godkjenningsordningen mye av mobiliteten. Men mønsteret avviker fra det man kanskje ville forvente. Selv om Roedelé og Aamodt (2001) viste at en del av mobiliteten henger sammen med videre studier blant ferdige høgskolekandidater, utgjør dette en svært liten del av mobilitetsmønsteret sett ut fra Universitetet i Oslo, også fordi mange av de ferdige høgskolekandidatene faktisk forsetter studiene ved en høgskole. En langt større del av mobiliteten til Universitetet i Oslo skjer etter at studenten har fullført en forberedende prøve eller et ettårig studium ved en høgskole.

Det som særlig framstår som et mønster som bryter med det man skulle forvente ut fra den norske gradsstrukturen, er at mobiliteten bort fra Universitetet i Oslo er større enn mobiliteten til, og spesielt i en tidlig fase av studiene. Det er rimelig å relatere dette til andre strukturelle forhold enn gradssystemet, og da spesielt til opptaksregler og konkurransen som studieplasser, samt til forhold på arbeidsmarkedet. I et slikt perspektiv skulle det også være mulig å tolke noen av de endringene som kan observeres mellom de to kullene: i 1994 var det rekordartet søkning og mange søkere kom ikke inn, og samtidig et vanskelig arbeidsmarkedet. Allerede i 1997 hadde situasjonen bedret seg, med et redusert søkerpress og med et enklere arbeidsmarked.

I en situasjon med stor konkurranse om studieplassene, og ikke minst når det er vanskelig å få jobb, vil en del søkere som ikke kommer inn der de helst ønsker, foretrekke å ta imot en lavere prioritert studieplass i første omgang, for så senere prøve å komme inn der de vil. Studier som enten er lett å komme inn på, eller som er helt åpne, vil derfor motta en del studenter som ikke er spesielt motivert for det aktuelle studiet, og som har større risiko for å bytte studium eller falle fra. Fordi universitetenes forberedende prøver er åpne for alle, er det derfor rimelig å anta at i tillegg til de studentene som har klare planer videre eller allerede har en studieplass, vil mange med uklare preferanser og motivasjon, eller studenter som ennå ikke er opptatt til et fagstudium, registrere seg på forberedende ved universitetene. Noen av disse starter reelt sett ikke opp studiene, andre forsøker å ta eksamen, og mange av disse vil en forvente å finne enten ved andre læresteder eller utenfor høyere utdanning i neste studieår. Vi ville forvente at dette mønsteret er mindre framtreddende i 1997 enn i 1994.

Resultatene gir ikke helt entydig støtte til dette. På den ene siden har andelen av de ferske studentene ved Universitetet som fullfører forberedende økt fra 1994 til 1997, og det er i 1997 en klarere sammenheng mellom fullført forberedende og videre universitetsstudier året etter enn det var i 1994. På den annen side skulle en ha antatt at dersom færre studenter i 1997 enn i 1994 befinner seg ”på galt sted”, skulle dette ha vist seg gjennom

mindre avgang eller overgang til høyskoler. Dette mønsteret er imidlertid ikke endret noe vesentlig fra 1994- til 1997-kullet. Multivariate analyser viser at forklaringsfaktorene i datamaterialet forklarer mindre av variansen i 1997 enn i 1994, noe som kan være et uttrykk for at mobiliteten i 1997 enten har en mer tilfeldig karakter eller skyldes faktorer vi ikke har med i vårt materiale. Dessuten ser det ut til at lokal rekruttering av studenter gir mindre utslag i form av frafall i 1997 enn i 1994, noe som kan underbygge vår antakelse om at det er færre registrerte studenter i 1997 enn i 1994 som ikke er spesielt motivert, men der nærheten til hjemstedet likevel gjør det til et aktuelt alternativ.

Men uansett om vi ikke finner helt entydige sammenhenger, er det relativt klart at mønsteret med et åpent første semester fører til en relativt stor gjennomtrekk av studenter. Særlig var det mange lokalt rekrutterte studenter i 1994 som kunne utnytte den lave terskelen til å ta et semester eller et år ved Universitetet i Oslo uten å ha så klar studiemotivasjon, men mer for å tenke seg om. Selv om dette kan fortone seg som negativt sett fra Universitetets side, kan en argumentere for denne åpenheten i systemet har klare fordeler dersom man anser det som viktig at så mange som mulig skal få prøve seg i høyere utdanning.

Institusjonelle faktorer ser ut til å spille en mer underordnet rolle enn de strukturelle. Dersom vurdering av kvalitetsforskjeller mellom universitetene skulle spille en stor rolle, ville vi ha forventet en langt større utveksling av studenter mellom universitetene. Vi finner dermed få indikasjoner på et utdanningsmarked der studentene søker seg til institusjoner som de regner med har bedre kvalitet. Noe av avgangen kan imidlertid forklares ved at studenter vil studere nærmere lærestedet, siden studenter med bosted utenfor Oslo og Akershus har en større sannsynlighet for å bytte til et annet lærested, og spesielt forklarer dette mye av overgangen til et annet universitet.

Når det gjelder individuelle faktorer, kan vårt materiale fortelle forholdsvis lite fordi det ikke inneholder opplysninger om studentenes motiver for mobilitet eller om deres forkunnskaper. Vi har i våre analyser ikke sett på studentenes alder, men Roedelé og Aamodt (2001) har vist at eldre studenter er mindre mobile enn yngre. Dette henger trolig sammen med at de eldre har sterkere bindinger til bostedet. Det meste av mobiliteten mellom læresteder innebærer også geografisk mobilitet. Kvinner fra 1994-kullet hadde mindre sannsynlighet for avbrudd, men større sannsynlighet for å flytte til en høyskole enn menn. Det siste gjelder også for 1997-kullet. Overgang til høyskole er mest sannsynlig for studenter med lav sosial bakgrunn, det samme gjelder for avbrudd i 1994-kullet men ikke i 1997-kullet. Forskjellene i avbrudd etter sosial bakgrunn kan henge sammen med at studenter fra høyere sosiale lag har bedre gjennomsnittskarakterer fra videregående opplæring, og at avbrudd er mest hyppig blant de som har svakest karakterer.

Referanser

Berg, Lisbet (1995): Examen philosophicum: Studietilknytning, innsats og resultat for ulike grupper av begynnerstudenter ved Universitetet i Oslo. NIFU rapport 2/1995

Roedele', Sonia Montford og Per O. Aamodt (2001): Studiemobilitet i norsk høyere utdanning. NIFU rapport 9/2001

Wiers-Jenssen, Jannecke og Per O. Aamodt (2002): Trivsel og innsats. NIFU rapport 1/2002

Aamodt, Per O. (2001): Studiegjennomføring og studiefravall. En statistisk oversikt. NIFU skriftserie 14/2001